

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ *MONEY* НА ФРАЗЕОЛОГІЧНОМУ РІВНІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТЛУМАЧНИХ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Актуальність теми дослідження. У сучасному мовознавстві активно тривають дискусії навколо поняття «концепт». Усе частіше в центрі уваги лінгвістичних досліджень знаходиться проблема вивчення відображення пізнання в мові. Реалії сучасності диктують сфери актуальності для лінгвістів-дослідників. У сучасному матеріальному світі концепт *MONEY* привернув увагу багатьох вчених. Цей концепт є фрагментом картини світу та займає одну з основних позицій у системі національних цінностей. Гроші є невід'ємною частиною нашого життя та необхідною її складовою частиною. Відношення до грошей змінюється на фоні змін у суспільстві. Актуальною темою для мовознавців є вивчення способів позначення цієї сфери мовними засобами, а також (через ці засоби) виявлення особливостей цієї поняттєвої зони. Концепт *MONEY* є багатим на його осмислення та реалізацію засобами фразеології. Все, що пов'язане з грошима, є актуальним для людини. Зрозуміло, що в силу такої актуальності гроші притягують до себе розмаїття фразеологічних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття концепту є здавна відомим таким парадигмам: психологічній, філософській, літературознавчій та лінгвістичній. Проте ще з часів появи відомої праці Д. Лихачова [12] це поняття проходить етап становлення (актуалізації), повернення з пасивного запасу наукової терміносистеми та паралельно проходить процес переосмислення в мовних картинах світу.

Концепт – це не тільки сукупність знань та уявлень про певний предмет або явище оточуючої дійсності, які по-різному відображаються в царині змісту одиниць різних мов [9]. Концепти є семантичними утвореннями, що мають лінгвокультурну специфіку та характеризують носіїв певної етнокультури [8, с. 157].

Лінгвокультурологічний підхід до розуміння концепту, який береться за основу в нашій роботі, полягає в розгляді концепту як базової одиниці культури, її «концентратом» [15, с. 40]. У межах цього підходу до концептів відносяться семантичні утворення, відмічені лінгвокультурною специфікою, які відображають менталітет мовної особистості певної етнокультури. Серед найбільш поширених засобів вербалізації концепту вчені називають, поруч зі словом, фразеологізм. Н.Ф. Алефіренко основними засобами вербалізації (об'єктивації) концепту відзначає слово, фразеологізм, словосполучення, структурну схему речення і навіть текст, «якщо в ньому розкривається сутність якогось концепту» [5, с. 8]. Як зазначають З.Д. Попова й І.А. Стернін, специфіка лінгвокультурного концепту виявляє себе у: 1) різних способах об'єктивації одного і того ж концепту в залежності від власне лінгвістичних, прагматичних та культурологічних факторів; 2) кількості та наборі лексем, фразеологізмів, які об'єктивують концепт [13, с. 26]. Потрібно зазначити, що у фразеологічних одиницях виражені ціннісні орієнтири концептуального простору лінгвокультури.

У лінгвістиці концепт *MONEY*/ГРОШІ був об'єктом дослідження в семантиці, дискурсіології, стилістиці, лінгвокультурології, лінгвокогнітивістиці на матеріалі творів художньої літератури та періодики англійської, французької, німецької, китайської, російської та української мов (див. праці Н. Агаркової (2001), Х. Аль-Хабулі (1998), М. Єрмакова (2012), О. Камишанченко (2012), М. Клименко (2003), Л. Корнєва (2015), І. Майоренко (2005), Н. Макеева (2009), Г. Малиновська (2010), В. Мартиненко (2008), Ю. Панасюк (2017), Р. Сафіна (2002) та ін.) Присвячення значної кількості наукових досліджень вивченню цього концепту з різноманітних позицій на матеріалі різних мов свідчить про інтерес науковців до об'єктивації мови матеріально-грошових відносин. Концепт *MONEY* демонструє складну систему не лише матеріально-грошових відносин, але й зачіпає систему духовно-моральних і морально-етичних цінностей людського суспільства і духовного світу окремої особистості. У мовній свідомості концепт *MONEY* займає важливе місце, оскільки відображає особливості економічного та культурного розвитку народу і є національно-детермінованим.

Метою статті є виявлення особливостей мовної об'єктивації концепту *MONEY* представниками англomовного суспільства за даними фразеології.

Об'єктом дослідження цієї статті виступає концепт *MONEY* в англійських фразеологічних одиницях.

Гроші, з моменту їх появи, завжди були в центрі уваги людини. Наш інтерес прикутий до функціонування та вербального втілення концепту *MONEY* в англійській мові на рівні фразеології, оскільки американський та британський менталітет характеризується особливою матеріальністю та культом грошей. Лінгвокультурний концепт *MONEY* може виражатися фразеологічними одиницями, які стали предметом нашого дослідження. **Матеріалом** дослідження слугувала вибірка з тлумачних та фразеологічних словників англійської мови у 80 фразеологічних одиниць (далі – ФО).

Виклад основного матеріалу. Світ фразеології сучасної англійської мови великий і різноманітний, і кожен аспект його дослідження, безумовно, заслуговує на належну увагу. Для проникнення в сутність цього мовного феномена необхідний комплексний, багатосторонній підхід, який враховував би дані різних лінгвістичних дисциплін: адже фразеологічні одиниці становлять багатоаспектні й навіть багаторівневі утворення. Особливості їхнього устрою та функціонування, семантика, компонентний склад, морфологічні та синтаксичні властивості визначаються взаємодією цілої низки чинників, пов'язаних із різними структурними рівнями мови, а сама лексико-фразеологічна підсистема взагалі має проміжний, перехідний характер, розташовуючись між лексикою та синтаксисом [14].

Фразеологія – один із розділів лексикології, що вивчає усталені мовні звороти [6, с. 11]. Об'єктом дослідження фразеології як розділу мовознавства є стійкі вислови, їхня структура, семантика, походження та взаємозв'язок з іншими мовними одиницями. Фразеологія національної мови збагачується та вдосконалюється, вбираючи в себе безцінні скарби із приказок та прислів'їв, афоризмів і анекдотів, дотепів і каламбурів, сентенцій і парадоксів, професіоналізмів, мовних штамів та кліше, – з усього, що протягом багатьох століть плекає і зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ [4, с. 11–13].

Особливий інтерес становить вивчення ФО саме з компонентом-найменуванням «*money*», адже найменування «гроші» й усе, що з ними пов'язане, належить до ключових лінгвокультурних концептів. Цим у свою чергу покращується їхній значний потенціал та їхня потенційна смислова зарядженість, яка знаходить своє вираження, зокрема, у вторинному вживанні, серед іншого, у складі ідіоматичних ФО. З 80-х років XX століття в лінгвістиці значно посилюється увага до тематичного опису фразеологічного складу мови [14].

ФО займають особливе місце в словниковому складі англійської мови. Їхня специфічна структура приваблює і викликає неабияку зацікавленість науковців, а з іншого боку вимагає серйозного аналізу змісту та форми мовних одиниць. ФО є частиною культури англійського народу, тому потрібно знати і розуміти їхню структуру, семантику та суть, тому що без знань та розуміння ФО дуже важко досягнути національний склад мислення носіїв мови.

ФО можна класифікувати відповідно до способів творення, ступеня мотивації, структури, належності до певної частини мови.

А.В. Кунін класифікує ФО відповідно до способу їх творення [10, с. 22–24]. Він виділяє первинні та вторинні способи творення фразеологічних одиниць:

– **Первинними** способами творення фразеологічних одиниць вважаються способи, коли одиниця створюється на основі вільної групи слів, наприклад: *that cock won't fight* – цей номер не пройде, *beat the air (the wind)* – даремно намагатися, даремно витратити енергію та ін.

– **Вторинними** способами творення фразеологічних одиниць вважаються способи, коли фразеологічна одиниця створюється на основі іншої фразеологічної одиниці, наприклад: *care killed a cat* – турбота до добра не доведе (утворена від *curiosity killed a cat*), *to ride a high horse* – зарозуміло триматися (від *to come off the high horse*) і т.д.

В.В. Виноградов дає синхронну класифікацію, що базується на відносинах між значенням у цілому та значенням складових частин [7, с. 45–46]. Вона відіграла важливу роль у розробці теоретичних питань фразеології, розкрила механізм утворення фразеологічного значення. Ця класифікація глибоко увійшла у фразеологічну науку, дістала широке визнання і стала придатною не тільки для російської мови, на ґрунті якої вона була створена, а й для інших мов.

Диференційними ознаками ФО є:

1) фразеологічне значення;

компонентний склад;

граматичні категорії [16, с. 80–88].

Визначення диференційних ознак ФО дає підстави встановити обсяг предмета фразеології, а також дозволяє розглядати фразеологізми як окремі самостійні одиниці мови, відмінні від слова, словосполучення і речення, а разом з тим і як такі, що мають з останніми багато спільного. Так, наприклад, ФО, як і слова, щоразу в процесі мовлення ми не конструємо, а відтворюємо як готові мовні одиниці. Крім того, велику кількість фразеологічних одиниць зближує з окремими словами також і та особливість, що ФО (як і слово) характеризується наявністю своєї семантики. Маючи своє значення і вільно реалізуючи граматичні особливості, ФО зближуються з лексемами і функціонально. Вони можуть вступати в синонімічні відношення зі словами і виконувати, як і слова, відповідні синтаксичні функції, наприклад: *to kick the bucket* – померти; *it takes the biscuit* – одержати приз, зайняти перше місце; *to be on high ropes* – бути в гарному настрої [11, с. 51–70].

Дані проведеного нами аналізу ФО для позначення грошей в англійській мові показують, що їх можна розділити на такі групи:

- фразеологізми для вираження багатства;
- для вираження прибутку;
- для вираження витрат;
- вираження власних почуттів та поглядів;
- наше ставлення до грошей;
- група, яка виражає бідність або нестачу грошей.

Матеріалом для дослідження мовного вираження концепту MONEY на фразеологічному рівні були фразеологічні та тлумачні словники: «*Cambridge International Dictionary of Idioms*» (2005), «*Oxford Student's Dictionary of Current English*» (1994) та «*Tom McArthur Longman Dictionary of English Idioms*» (1979).

Розглянемо першу групу ФО, які виражають **багатство**, на основі «*Oxford Student's Dictionary of Current English* (1994)» [1] та «*Cambridge international dictionary of idioms*» (2005) [3]:

- *make money hand over fist* – заробляти багато грошей за короткий час;
- *bring an amount of money in* – заробляти, приваблювати гроші;
- *money doesn't grow on trees* – грошей на дорозі не назбираєш;
- *coin/mint money* – швидко багатіти, наживатися;
- *there is money in it* – на цьому можна заробити;
- *money begets (breeds, draws, makes) money* – гроші йдуть до грошей;
- *money is the sinews of war* – війна живиться грошима;
- *to be in funds, be in the money* – при грошах;
- *one is rolling in money, o to be rolling in the money; have money to burn; be flush with money; be made of money; wallow in money, to wallow in wealth; sink of (with) money* – грошей кури не клюють;
- *money makes the mare go; money talks* – грошима багато чого можна зробити;
- *it takes money to make money* – щоб заробити гроші, потрібно спочатку вкласти їх в якусь справу;
- *money likes to be counted* – гроші люблять лік;
- *save money up (for something)* – економити гроші для того, щоб щось купити;
- *stretch one's money and make one's money stretch* – економити, щоб гроші протрималися довше;
- *a penny saved is a penny earned* – економія грошей шляхом їх збереження – це також спосіб заробляння грошей шляхом праці;
- *pinch pennies* – бути обережним з грошима, бути ощадливим;
- *money for jam; money for old rope* – гроші, отримані задарма;
- *found money* – гроші, які потрапили до когось настільки легко, що можна сказати, що хтось знайшов їх випадково;
- *come into (some) money and come into a (small) fortune; pennies from heaven* – несподівано отримати гроші, особливо шляхом успадкування;
- *money from home* – 1. легко отримані гроші; 2. щось, що так само довгоочікуване, як гроші з дому;
- *have a good run for your money* – мати великий період успіху та насолоди;
- *from rags to riches* – із Івана в пана;
- *smart money* – вигідно інвестовані кошти, особливо на підставі неофіційної інформації; розумне капітало-вкладення;
- *the almighty dollar* – всемогутній долар;
- *a great ardor for gain* – величезне бажання наживи.

ФО, що виражають **прибуток**, як демонструє наше дослідження, не є чисельними, проте вони є невід'ємною складовою частиною вербального вираження концепту MONEY в англійській мові. До цієї групи віднесено наступні фразеологізми:

- *be in the black* – бути в плюсі, бути фінансово успішним, прибутковим;
 - *be in the red* – бути в мінусі, фінансово неприбутковим;
 - *the laborer is worthy of his hire* – робітник заслуговує своєї платні, заробіток згідно із працею;
 - *get the jack together* – зібрати всі зароблені гроші до купи;
 - *no work, no money* (= *No bees no honey, no work no money*) – хто не працює, той не їсть;
 - *To be broke* – на дні, без грошей;
 - *Flat broke* – на дні, без копійки;
 - *To make (both) ends meet* – зводити кінці з кінцями.
- За допомогою «Tom McArthur Longman Dictionary of English Idioms (1979)» ми дослідили ФО, які належать до другої групи зі значенням **витрати** [2]:
- *make the money fly; throw (fling) one's money away (right and left); throw money down the drain; play ducks and drakes with money; spent money like water; spent money like it was going out of fashion; throw money around; throw money at something* – сипати грошима;
 - *throw good money after bad; have more money than sense* – кидати гроші на вітер;
 - *money burns a hole in someone's pocket* – хтось витрачає стільки грошей, скільки можливо;
 - *money is no object* – сума не має значення;
 - *in for a penny, in for a pound* – за будь-яку ціну;
 - *you can kiss your money good-bye; you can whistle for your money; someone's money went west* – витрачені гроші пропали марно;
 - *be bad money* – бути не вигідним;
 - *lose/spend money hand over fist* – втрачати/витрачати великі гроші за короткий час;
 - *money spent on the brain is never spent in vain* – гроші, витрачені на освіту, ніколи не пропадуть;
 - *get your money's worth* – виправдати свої витрати;
 - *be good money* – бути вигідним;
 - *play for money* – грати на гроші;
 - *put money on something* – ризикувати грошима за результати на перегонах чи змаганні;
 - *buy money* – робити найвищу ставку на фаворита (на перегонах).

Четверта група охоплює ФО для **вираження власних почуттів та поглядів**. На основі «Cambridge international dictionary of idioms (2005)» ми можемо виділити такі ФО [3]:

- *the smart money is on something* – коли ті, що найкраще проінформовані, думають, що якась подія може трапитися;

- *see the colour of someone's money* – мати доказ, що хтось може заплатити;
 - *be dollars to doughnuts that* – бути впевненим;
 - *bet your bottom dollar* – коли ти впевнений, що хтось щось зробить, чи щось трапиться [3];
 - *no money would buy it* – ні за які гроші;
 - *get/take/demand etc. your pound of flesh* – отримати всі гроші, які хтось вам завинив, навіть якщо це змушує їх страждати, а вам вони не потрібні;
 - *fork some money out (for something)* – платити за щось, можливо, неохоче;
 - *be right on the money* – мати правильну думку, робити чи говорити правильні речі;
 - *put in one's two cents (worth)* – додати власний коментар, думку до дискусії;
 - *no more than nine pence in the shilling; not the full shilling* – не мати сенсу ні на грам.
- Згідно з «*Oxford Student's Dictionary of Current English (1994)*», п'ята група ФО виражає наше **ставлення до грошей** [1]:

- *money has no smell* – гроші не пахнуть;
- *money makes the man* – гроші роблять людину;
- *money makes the world go round* – гроші змушують світ вертітися;
- *money govern the world* – гроші правлять світом;
- *money talks* – гроші вирішують все;
- *every penny counts* – гроші – це потрібна річ, навіть мала сума має значення;
- *money often unmakes the men who make it* – гроші часто гублять тих, хто їх наживає;
- *a friend at court is better than a penny in purse* – впливовий друг дорожчий за гроші; не май сотні купюр, а май сто друзів;
- *lend your money and lose your friend* – якщо хочеш втратити друга, то позич йому гроші.

І останньою є група, яка виражає **бідність або нестачу грошей**. На основі «*Cambridge international dictionary of idioms (2005)*» можна виділити такі ФО [3]:

- *not have a penny to bless yourself with* – бути повністю збіднілим;
- *be short of money (cash; be out of cash; hard up)* – не при грошах;
- *not made of money; pressed for money (for cash); pushed for cash (for money)* – (у когось) мало грошей;
- *live on an amount of money* – жити, виживати на певну суму грошей;
- *strapped for cash* – мати мало або не мати взагалі грошей у користуванні;
- *(not) have two pennies/cents to rub together* – мати небагато грошей;
- *a penny saved is a penny gained* – заощадиш, наче знайдеш; невтрачені гроші – цілий скарб.

Для представлення результатів проведеного дослідження ФО для позначення концепту MONEY в англійській мові ми також застосували квантитативний метод та здійснили підрахунки. Виявлено, що найбільш домінуючими є ФО, які мають значення «багатство» (їх на основі словникового аналізу 29). ФО зі значенням «витрати» (25) та ФО з «вираженням власних почуттів та поглядів» (11), як бачимо на діаграмі, виражені меншою кількістю одиниць в англійській мові. І найменше є тих ФО, які показують наше «ставлення до грошей» (7), і тих, які виражають «бідність або нестачу грошей» (8). Дані лексикографічного аналізу представлені в Діаграмі 1.

Діаграма 1

Висновки. Ми виявили, що в силу своєї актуальності гроші притягують до себе масу фразеологізмів, які утворюють певну картину, що відображає особливості сприйняття грошей носіями англійської мови. Гроші постають в англійській фразеології передусім як сила, рушій, щось важливе, всемогутнє. Це свідчить про те, що гроші – дуже важливий компонент англійської культури. Спостерігається бажання накопичити більшу кількість грошей і зекономити якомога більше. Зібраний лексикографічний матеріал свідчить також про те, що походження грошей не важливе, важливим є їх наявність.

Перспективою дослідження ФО для позначення концепту MONEY є здійснення подальшого аналізу способів мовної об'єктивації досліджуваного концепту в англійському дискурсі.

Література:

1. Hornby A.S., Ruse Ch. Oxford Student's Dictionary of Current English. Oxford: Oxford University Press, 1994. 748 p.
2. McArthur Tom. Longman. Dictionary of English Idioms. Harlow., 1979. 388 p.
3. Walter E. Cambridge international dictionary of idioms. Cambridge Univ. Press, 2005. 1572 p.
4. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика: учеб. пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. М.: Высш. образование, 2004. 368 с.
5. Алефиренко Н.Ф. Проблемы вербализации концепта. Теоретическое исследование. Волгоград: Перемена, 2003. 95 с.
6. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учеб. пособие. 4-е изд. М., 2005. 225 с.
7. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. М., 1986. 342 с.
8. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособие. Минск: Тетра Системс, 2005. 256 с.
9. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. К.: Академвидав, 2003. 464 с.
10. Кунин А.В. Английская фразеология. М., 1990. 276 с.
11. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. 7-е изд. перераб. и доп. М.: Русский язык, 2006. 571 с.
12. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка. Изд. РАН. Сер. «Лит. и яз». 1993. Т. 52. № 1. С. 3–9.
13. Попова З.Д. Язык и национальная картина мира. Воронеж: Истоки, 2003. 59 с.
14. Прадід Ю.Ф. Фразеологічна ідеографія (проблематика досліджень). К.: Сімферополь, 1997. 252 с.
15. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры: Опыт исследования. М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. 824 с.
16. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. К.: Рад. школа, 1988. 144 с.

Анотація

І. ГУДЗ, О. ЛАДИКА. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ *MONEY* НА ФРАЗЕОЛОГІЧНОМУ РІВНІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

(НА МАТЕРІАЛІ ТЛУМАЧНИХ ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ СЛОВНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Статтю присвячено розгляду особливостей вербалізації концепту *MONEY* у фразеологічній картині світу англійської мови. Найбільш детально розглядаються фразеологічні одиниці з компонентом-найменуванням «*money*», тому що вони відіграють важливу роль в англійській мові, а саме на фразеологічному рівні. Відповідно, ці ФО можна розподілити на такі групи як: фразеологізми для вираження багатства, для вираження витрат, власних почуттів та поглядів, нашого ставлення до грошей та ті, які виражають бідність або нестачу грошей. У кінцевому результаті було виявлено, що ФО для позначення грошей в англійській мові найбільш яскраво й образно надають характеристику особам, предметам та явищам дійсності.

Ключові слова: мова, концепт, фразеологія, фразеологічні одиниці (ФО), гроші.

Аннотация

И. ГУДЗ, О. ЛАДЫКА. РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА *MONEY* НА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОМ УРОВНЕ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

(НА МАТЕРИАЛЕ ТОЛКОВЫХ И ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ СЛОВАРЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА)

В статье представлены особенности концепта *MONEY* на фразеологическом уровне в английском языке. Наиболее подробно рассматриваются фразеологические единицы с компонентом-наименованием «*money*», потому что они играют важную роль в английском языке, а именно на фразеологическом уровне. Соответственно, эти ФЕ можно разделить на такие группы как: фразеологизмы для выражения богатства, для выражения затрат, собственных чувств и взглядов, нашего отношения к деньгам и те, которые выражают бедность или недостаток денег. В конечном итоге было установлено, что ФЕ для обозначения денег в английском языке наиболее ярко и образно характеризуют лиц, предметы и явления действительности.

Ключевые слова: язык, концепт, фразеология, фразеологические единицы (ФЕ), деньги.

Summary

**I. HUDZ, O. LADYKA. REPRESENTATION OF THE *MONEY*
CONCEPT ON THE PHRASEOLOGICAL LEVEL IN ENGLISH
(ON THE MATERIAL OF THE EXPLANATORY AND PHRASEOLOGICAL DICTIONARIES
OF ENGLISH LANGUAGE)**

The purpose of the article is to identify the features of language objectification of the concept of MONEY on the representatives of the English-speaking society according to the phraseology. The phraseological units with the component-denomination of money are considered in the most detail, because they play an important role in the English language, namely on the phraseological level. Money, since their appearance, has always been at the center of human attention. Our interest lies in the functioning and verbal implementation of the MONEY concept in English at the level of phraseology, because the American and British mentality is characterized by a special materiality and a cult of money.

The data of our analysis of phraseological units for denoting money in the English language, shows that they can be divided into the following groups: phraseologisms for the expression of wealth; for profit; to express costs; expression of own feelings and views; our attitude to money and a group that expresses poverty or lack of money.

We discovered that because of its relevance, money attracts a lot of phraseologisms that form a certain picture that reflects the peculiarities of the perception of money by native speakers of English. Money appears in English phraseology, first of all, as a force, a propulsion, something important, omnipotent. This suggests that money is a very important component of English-language culture. There is a desire to accumulate more money and save as much as possible. The collected lexicographic material also suggests that the origin of money is not important, their presence is important.

The prospect of research of phraseological units to refer to the concept of MONEY is to further analyze the methods of linguistic objectification of the concept under investigation in the English-language discourse.

Key words: speech, concept, phraseology, phraseological units, money.